

POKRYWKA (94) *sb f i może m*

f (93), *f a. m* (1) [*n-pers*].

o oraz a jasne.

sg *N* pokrywka (13). ◇ *G* pokrywki (3). ◇ *A* pokrywkę (8). ◇ *I* pokrywką (64). ◇ *pl N* pokrywki (2). ◇ *A* pokrywki (1). ◇ *I* pokrywkami (3); -ami (2), -(a)mi (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Przedmiot, którym coś się przykrywa; operculum Mącz, Calep, Cn; cooperculum Mącz, Cn; costina Cn* (42) : Albo iegli też pokrywką do korytą źle przyleże/ tedy także będzie/ tak długo ona dziurą wodą [...] ziemię wybijała/ aż fye vczyni wielka dziurą *Strum G2v*.

W porównaniu (1): A wżakoż tu iako pod pokrywką wżytką możność krolestwa Pánkiego iest zámioná/ iako to y v wżytkich Prorokow iest póspolicie zachowano w pífmiech ich/ iż ináčzey píszą á ináčzey rozumieią. *LubPs G4*.

Zwroty: »kłaść [*na co*] pokrywki; pokrywki leżą« (1;1): Ale ty pokrywki kthóre ná nim [*na korycie*] ná wierzchu leżą/ nie pewné ią *Strum G2v*; po tym záfye ná óny Bórtnice kładli pokrywki y imowáli fklóblámy żeláznymi mocno/ y klámrámi żeláznymi *Strum G2v*.

»przykrywać pokrywkami« (1): Kładą téż drudzy/ [...] korytą dłubáné ná czτέρzy gránie/ á zwierzchu ié przykrywáli pokrzywkami [!] *Strum G2*.

»zjąć pokrywkę« (1): Spádlá z gory wyfokiey w wodę ona czálzá [*tj. wierzch góry*]: A odkryła ciemny gmách onego ízáłáfzá. [...] Gdy tak zięto pokrywkę/ zięto ciemne dáchy: Z nagłą światłością przyfzły ná złódzieiá ítráchy. *KlonWor 24*.

Wyrażenie przyimkowe: »pod pokrywką« (1): *LubPs G4 cf W porównaniu*.

Przen: O *zmienianiu sensu, o sensie niedosłownym* (5) :

Zwroty: »pokrywkę [*na co*] kłaść« = *robić do czegoś aluzję, mówić niedosłownie* [*szyk zmienny*] (2): *RejRozpr E4; IEden co kotá ciągnął/ liedząc fie zámýfli/ Drugi rzecze/ że nam źwirz tá žimá wynifzczy. [...] A ten szepce drugiemu/ to siłna niecnotá/ Pátrzay iákoć záławia/ by wípomionął Kotá. Miefzka ze mną iáko brát/ pátrz iáko ná zdrádzie/ Bo ia baczę ná co on/ tę pokrywkę kładzie. RejFig Bb7*.

»włożyć pokrywkę« = *mówić nieszczerze* (1): Czo iest gorżzego gdzye wżetheczna mowa/ W ktorey leż znáčzną zákrywáią fłowá. Może pochlebćá párzącą Pokrzywkę/ Szálwią názwác/ włożywży pokrywkę. *RejZwierc 216v*.

Wyrażenie przyimkowe: »pod pokrywką« (2): Bo tu yák ku przypowyeści vcho fklónić mużę/ A gadki fwey pod pokrywką yák w yákyey grze ruffę *LubPs N2*.

~ *pod pokrywką czego* (1): áby [...] mogło fię temu zábieżeć/ áby pod thą pokrywką rozumkow ludzkich/ [...] próftha prawdá Boża byłá wywroconá. *GrzegRóżn Fv*. ~

a. *To, czym się przykrywa garnek lub inne naczynie; cacabus Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Cn; testum Mącz, Cn; testus Cn* (31) : *Murm 142; Mymer¹ 28v; BartBydg 21; FalZioł V 70; Operculum, Wieczko/ pokriwká. Mącz 279b, 28c, 279b; Calep 257b, [732]a*.

Przysłowie: A niewiesz pod pokrywką co fie w gárncu kurzy/ Tákież w oney poštáwie/ co fie we łbie burzy. *RejWiz* 141; Máłoc gdy gárniec widziłz/ iż v ogniá łtoi/ Lecż niewiesz pod pokrywką/ co fie tám w nim broi. *RejZwierz* A4; *RejZwierc* B, 83v, 84v, 165. [Ogólem 6 r.]

Zwroty: »(garniec a. garnek) przykryć pokrywką« (4): Skothowy gnoy [...] w gárniec ná ogień włoż/ przykryy pokrywką dziuráwą/ á on dym w gárdło pułzczay *SienLek* 93v, 71v, 76, 82v.

»przyłożyć [co] pokrywką« (1): Weźmifz fiołkow żółtych w nowy gárniec/ náley dżdżowey wody nánie przyłoż wcześną pokrywką *SienLek* 108v.

»włożyć pod pokrywkę« (1): zágniec wołku zbielonowym náśieniem/ á włożywfyz to ná ogień podpokriwkę [...] iż dziurká w połrozdku będzie/ puściłz przez nie w vcho dym *SienLek* 71v.

Wyrażenie: »waza, kubek, bania z pokrywką« [szyk 5:1] (3:2:1): Kubkow Pozłocziłtich wieflich spokriwkamy. Norimberłkiey robotki iefł 12. *WyprKr* 46; BAń i Banek, kałda s pokrywką, malich i wielkich 12 *WyprKr* 119v, 48v, 49v, 52v [2 r.].

Szeregi: »wieczko albo pokrywka« (1): Testus [...] et testum, Gliniáne wieczko álbo pokrywká pod którá nieco bywa warżono/ álbo pieczono. *Mącz* 453a.

»wierzch albo pokrywka« (2): takowich [kubków] 13 Wegerłkiei roboti szwierłchim, albo spokriwká, s białemi kwiathi wazi M.8.S.7 *WyprKr* 48v, 49v.

Przen (3) :

Zwrot: »pokrywkę zjác (a. zejmować)« [szyk zmienny] (2): Bo będzięc fie zdáło iż bárzo dobrze ku Rzeczypołpolitey/ á zeymiefz pokrywkę álic piołonek miáłto łzálwiew w garnku. *RejZwierc* 36v, 84v.

Wyrażenie: »na gárcu pokrywką« (1): Bo Herb do złych zwyczáiw/ ná gárcu pokrywká/ W ktorým miáłto Szálwiew/ wre czálém Pokrzywká. *RejFig* Cc3.

2. *Pretekst, wymówka, uzasadnienie, usprawiedliwienie, uwiarygodnienie czegoś; praetextus* *Mącz*, *Cn*; *obtentus* *Vulg*, *Cn*; *umbra* *JanStat*, *Cn*; *latebra* *Mącz*; *excusatio* *PolAnt*; *causa, color, integumentum, nomen (speciosum) ostentus, praescriptio, praetextum, species, titulus, velamen* *Cn* (23) : *GrzegRóżn* I4; Tych básni nie łłuchay/ gdy mowią [heretycy]: potymci Kościół Bożj poznác/ ktory ma łzczere łłowo Boże [...]. Bo to łą Heretyckie pokrywki/ ktorzy [*Pismo Św.*] [...] łobie iáko chcą y iáko im trzebá wykładáią y rozumieią. *SkarJedn* 35; [Nie dlatego, żebym komu drogę miał zaścielać do lepszego, [...] ale dlatego, aby takowe obłudy, pokrywkę sobie z nauki Jezusowej uczyniwszy, ludzi nie matali *TraktKom* 322].

pokrywka czego (14): *GrzegRóżn* Fv cf »fortel i pokrywką«; [*SolikZiem* Fv cf »płaszcz a pokrywką«]. Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

pokrywka czemu (1): *Quaerere latebram periurio*, Szukác pokriwki yákiey krziwoprziłięftwu. *Mącz* 335d; [Bych był nie przyłzedł á nie mowil im/ nie mieliby grzechu: lecz teraz nie máią pokrywki grzechowi łwemu. *CzechNT Ioann* 15/22].

W porównaniu (1): *Praetextus* [...], Zmyłłanie/ zámówká/ łpofób á yakoby wieczko álbo pokrywká. *Mącz* 453d.

Szeregi: »fortel i pokrywką« (1): przeto [szatan] o obálenie tego żywotniego fundámentu wprzod pomyłłil/ Abowiem wiefziál co ná koniec miał vczyńnic iákiemżekolwiek fortylem/ y pokrywką pobożności *GrzegRóżn* Fv.

[»płaszcz a pokrywką«: A tak téż ma być/ áby fye ich [*heretyków*] błędy/ którym płaszcz á pokrywkę fłowá Páńfkiego dawáią/ wżyfłkiemu świátu odkryły. *SolikZiem Fv.*]

»pretekst abo pokrywką« (1): zdáło mi fię naprzod pokázác *praetext* ábo pokrywkę/ ktorey Papieżowie ná złości y infze niezbożności fwe vzywáią. *CzechEp* 386.

»wieczko albo pokrywką« (1): *Mącz* 453d *cf W porównaniu*.

»pokrywka i wymowka« (1): Nie poydzie téż [*ksiądz Powodowski*] z pokrywką y wymowką: iákies więc téż podczas niektorzy/ [...] zwykli vzywác *CzechEp* 10.

Wyrażenia przyimkowe: »pod pokrywką« [*w tym: czego* (10)] = *pod pretekstem; sub praetextu Mącz; sub obtentu Vulg; per speciem Cn* (12): Książétá niektore/ pod pokrywką s. Ewángeliey/ wiele rofthyrkow czynią *BielKron* 226; *RejZwierc* 84; *CzechRozm* 243; ktoremu nie o wiárę/ ále o pánování wielkiego Xięftwá Litewfkiego y Zmodzi/ pod pokrywką wprowadzenia Witołtá ná ftolec pánftwá oycowfkiego/ grá byłá *StryjKron* 487; iż Bifkup/ Káplan y Dyakon żony opuźczác nie ma pod pokrywką nabożeńftwá *CzechEp* 229, 65, 336; *WujNT* 64, 94 *marg*, *Mar* 12/40; A naprzod o tych/ ktorzy pod pokrywką Práwá/ fzcześcia/ kontráktu/ fłowá oboiętnego/ wykłádu wyfzpoconego/ prace/ dobrodzieyftwá/ przyczynki iákies/ niewiádomości/ niepámięci/ mufu/ głupftwá zmyślonego/ fzkodę czynią y zdradzáią. *KlonWor* 64.

~ *W połączeniu szeregowym* (1): Pod tą zamówką/ pod tym wieczkiem álbo pokriwką/ wydárł fię od dworu że miał ná naukę yechác. *Mącz* 453d. ~

»pod pokrywką« = *podszrywając się pod jakiś autorytet [czego]* (4): który [*papież Klemens*] piłał/ [...] do [...] Krolá Arrágońskie⁸⁰ [...] moc fwoię/ y zacność/ pod pokrywką kościołá/ wytáwiáiąc/ tymi fłowy: [...] *CzechEp* 388.

~ *Wyrażenie*: »pod pokrywką imienia [*czyjego*]« (3): Bo ináczey [*heretycy*] wymyflu błędow fwoich zálećić niemogá/ iefliby pod pokrywką imieniá Pána Chriftułowego niekazáli *WujJud* 119; iż Stároftowie [...] pod pokrywką imieniá náfzého Krolewfkiego [*sub umbra Regni nominis nostri JanStat* 404]/ [...] poddáné náfzé [...] vćifkáli *SarnStat* 839 [*idem*] 934. ~

3. *Pozór, udawanie czegoś* [*w tym: czego* (13)] (15) : Toć wáfzey bezbożności pokrywká/ że fwoie hániebne bluźnierftwá/ fłowem Bożym przyobłoczyće *WujJud* 231.

Wyrażenia przyimkowe: »pod pokrywką« = *udając coś* (13): Zkarał duchowne/ dufną flepotą yfz [...] pod pokriwką cziftofcy wcielefnich nieczyfłtich grzechach iako w blocie po vfyzy leżá *SeklKat* K4; *LubPs* I2v; *OrzList* e4; Effei gdy widzyeli Sáduceos y Fáryzeos pod pokrzywką [!] cudnie á fpokoynie żyć/ chcieli mieć nád nie *BielKron* 118v; *CzechRozm* 241; *CzechEp* 47, 166, 373, 420 [2 r.], 426; ktorzy [*papieże*] pod pokrywką nabożeńftwá zmyflone⁸⁰/ prawdziwe nabożniki/ y święte páńfkie przefłádowáli y mordowáli. *NiemObr* 170, 152.

»pod pokrywką [*kogo*]« = *udając kogoś* (1): ktorzy [*heretycy*] pod pokrywką prawdziwych náuczycielow y káznodzieiow/ y pod imieniem Pána Chriftułowym y Ewángeliey iego zdradzáią. *WujNT* 102.

4. *W funkcji przysłówka; wyrażenie przyimkowe*: »pod pokrywką« (13) :

a. *Obłudnie, fałszywie, nieszczerze; simulate Mącz; per occasionem Vulg* (5) : *RejJóz* H4; iáko Cefarz nie dla poślufzeńftwá iák opowiada pod pokrywką/ ale dla wiary ręce fwe podnośi ná Niemieckie

kráiny. *BielKron* 226v, 246; Simulate [...] / Nie gruntownie / nie cále pod pokrywką / rzkomo. *Mącz* 394c.

W przeciwstawieniu: »pod pokrywką ... prawdziwie« (1): By iedno wśzelkim łpofobem / choć pod pokrywką / choć prawdziwie / Chrifus był opowiedan: y w tym łię wefełę *WujNT Philipp* 1/18.

b. *Podstępnie, skrycie, fortelem* (3) : [*Amurat*] woýłko ná Greki rośpuścił pod pokrywką karząc ty ktorzy od Cefárfthwá Konfthánthynopolfkiego odłthąpili. *BielKron* 240; *BielSat* Gv; iefliżeś łlychał álbo czytał kędy / Iáką oni [*Turcy*] chytrócią poliadáli wśędy. Gdzie im trzebá przymierza pilno łie łtáraią / A pod oną pokrywką ine poliadaią. *RejZwierc* 242.

c. *Nie wprost, nieotwarcie, niejednoznacznie; ogłędnie* (5) : Z Iednego kugłowáli / drugi łie łiedząc łmiał / A wiefłzą łprawiedliwość / łnadź niż ten ná to miał. Ten rzecze / dziękuy Bogu / iże mnie tu widzą / Aleć pod tą pokrywką / więc y s ciebie łzydzą. *RejFig* Bb7v; *CzechEp* 404; [Tu wspomniano było od niego i od Lutomiarskiego pod pokrywką, jakie niezgody są tam w kościelech na Kujawach *AktaSynod* II 63].

W przeciwstawieniach: »pod pokrywką ... jaśnie, [po prostu]« (1): wśzákoż [*trefności*] przedłię rozne łkutki w człowieku czynią: bo iedne wśzczkną pod pokrywką / drugie iáńnie *GórnDworz* S2v; [Acż oni [*trynitarze*] tak po proflu nie mówią / ále pod pokrywką ták łie chytró kręcą *BudArt* P4v].

Zwrot: »pod pokrywką mówić, [powiedzieć]« [*szyk zmienny*] (1): *BibRadz* I 353v; [gdyż on [*Chrystus*] / áczkolwiek wiele do tłumow przez podobieńftwá mawiał / ále do tych / ktore miał ná Apołpółstwo obráć / nic pod pokrywką nigdy nie mówił. *BudUrząd* 54; *HerbOdpow* Ee4v].

Szeregi: »chytrze i pod pokrywką« (1): iż to I.M.X(iędza) K(anonika) bołtwo / [...] cáłość człowieczeńftwá / nie człowieká też / iáko wędą: to też chytrzey y pod pokrywką [...] łzátáná z ieżiorá, mocy piekielnych wyciągnęło. *CzechEp* 150.

»pod pokrywką a ogólnie« (1): co Moíželz o przymierzu poiednánia mówił pod pokrywką a ogólnie / to oni iáńniey oznaymowáli / á práwie iáko páłcem vkazáli *BibRadz* I 353v.

5. *n-pers Nazwisko* (1) : Item Therałz nyedawno wyathkach łvknya modra nyewyefczia czlowyekowy yednemv vkradł thą v pokrywky v łzwyethego yana załthawyl *LibMal* 1546/117.

Synonimy: **2.** *fortel, płaszcz, pozor, pretekst, wieczko, wymowka*; **3.** *pozor*; **4.a.** *falesznie, fałszywie, kłamliwie, łżywie*; **b.** *chytrze, falesznie, fałszywie, obłudnie, zdradnie*; **c.** *chytrze, nieotworzyście, ogulnie.*